

cor aquella veu», Ruyra (O. C., 727b, 797b, 954a, 953b). Altres grans figures (tot i llur adhesió a Fabra, homes de *L'Avenc* com ell) ja no recularen; Maragall, Coromines, Russinyol, escriuen *fondo* sense por.

Pel que fa a l'abast de l'expansió de *fondo* adj., els seus límits territorials, dins el llenguatge parlat, atenyen fins a la frontera Nord de la llengua en tota la seva amplitud: al Conflent i Aspres Nord («*Còrrec fúndu*», tornat NL i tot, Cameles, 1960), el Capcir («*La Mollera fúndu*», i també en ús col·loquial: «no s'hi podrà trobar aigua perquè el *túir*» allí és massa fúndu» Els Angles, 1960), Alt Lluçanès, Alt Cardener («*Clot fúndu* StMartí d'Albars, *El Torrent fúndu* Guixers, 1964) i fins a les valls més altes del Pallars Sobirà («*Barranc fúndo* Baïasca, 1959, un riu molt fúndo Areu, Tavascan, 1933-4), i es torna adverbi i tot: «perquè penetren sempre *fondo*», bis, en el Capbreu de Castellarnau, de 1759 (p. 85). No ens enganyéssim en canvi: a tot el Nord del Princ., amb els Comtats i fins a la rodalia barcelonina almenys, se segueix dient *fons* amb caràcter de substantiu locatiu: «lu *fons* de les penyes» 'el capdaval dels penyals' Tuixén (1964), «és a din *dəl baí fúns*» 'dins del fondal' Tallet (Aspres), 1960.

Com és inevitable quan hi ha conjunts complexos, no han mancat les fluctuacions, en el sentit d'estendre *fons* a fora del seu paper de substantiu, i més encara introduint *fondo* a la funció substantiva. Des de noi vaig observar que en el Maresme alguns deien «allò és més *fons*», «aquell tros (paratge de mar) és molt *fons*» (no recordo que gent d'edat hi caiguessin, i en tot cas sé que mai hi vaig sentir femení ni plural corresponents); més al Nord deu haver-hi més d'això: arran ja del llenguadocià, a Opol, «*L'Ull fúnz*» (clot o deu a la part baixa de la «Coma Grossa», me'n parlaren molt l'any 1960), on veiem que la sobreixida entra en l'esfera vulgar i tot, en el Ross. *Fondo* substantiu té arrels populars, incloent-hi la toponímia, no sols a les Illes (*DFgra.*, *Damen.*) i a tot el País Val., sinó en un gran semicercle que abraça tot el Migjorn del Princ.⁵ i la franja occidental, o més exactament extrem-Oest, des del Sud fins als Pirineus (*Fondo del Pou* a Mont-ros de Flamicell, 1957) i ací i allà ho sento a tota la Conca de la Ribagorçana, etc. Pel SE. ja comença en part de Segarra i del Penedès: estrany això a l'Alt Cardener i fins el Mitjà, ja es comença de sentir molt prop al Sud de Solsona (un poc més a la Serra de Pinós: «què es *Lo Sinyol*? un *fúndu*», 1964); ací i allà a l'Alt Penedès, però sobretot des de la Vall del Gàià (una dotzena de casos en el terme de Montferri, 1964).

Ja en el Baix Camp, i més encara a la Conca de l'Ebre, això ja bat el ple: inútil localitzar ni citar-ne exs.; reparem només que entorn del Priorat fa en certa manera concurrència a *barranc* «lo *fúndo* (de) la Cova dels Tres Alls», però no és el mateix, car aquell és un accident del relleu molt més pronunciat: «en un *fondo*» (expliquen al Molar, 1936) pot haver-hi conreus i n'hi sol haver, mentre que un barranc no es treballa; en el Maestrat, encara més («lo *fúndo* l'Ano-

guer», Alcalà de X., «lo fondo les Comes» Canet lo R., 1961), i no cal dir més al Sud, ni és gaire útil especificar que un *fondet* és també freqüent (Tortosa en el *DAG.*, «el *fondet* de Manuel» a Penàguila, 1962).

És clar que a tota la vall de l'Ebre, P. Val. i Illes, almenys, això és d'herència mossàrab, i que mentre no sobreixi d'aquestes terres ni la llengua literària no pot mostrar-s'hi massa refractària; però almenys en el Principat no hem de considerar de cap manera desitjable que això es propagui, i la llengua literària farà bé de seguir demostrant-s'hi intransigent. El fet és que en tota la vasta zona de substrat mossàrab ja es pot documentar des d'antic. A aquesta zona corresponen els exs. medievals que en cita *AlcM*,⁶ i en OPou tant pot ser degut a valencianisme com a un ús peculiar al llenguatge de la navegació: «lo escandall per provar lo *fondo*: perpendiculum nauticum» (*TbPu.*, 71).

En aquest recinte del llenguatge el triomf de la variant mossàrab (amb *nd*, i amb *-o*, quan escau) ha estat total. I això té una explicació històrica i geogràfica. Era forçós geogràficament que, en això, les zones del Xúquer, de l'Albufera i les albuferes valencianes, o dels freus balears, portessin la veu cantant i, per damunt de tot, el Baix Ebre, amb el seu Port Fangós, on l'anulació, que ha acabat produint-se, en la navegació important, no ha estat un resultat que triomfés sense una tremenda i porfidiòsa lluita: què compon amb això el paper dels rius de més al Nord, si ni el que havia de comptar més, el baix Llobregat, no hi podia influir gaire.

El cas és que en aquest terreny s'ha generalitzat l'ús de *fondejar*, *donar fondo*, *estar a la fonda*, *fondable*, *fondada*, etc. *Fondable*, que apareix a dojo en totes les velles descripcions de la costa mediterrània, aplicada a tots els passos i paratges marins de fons considerable (passim en el *Derrotero* de Tofiño, S. XVIII, però certament en molts d'anteriors), apareix ja aplicada a mar, rius i canals des de clàssics de l'E. Mj., però de llenguatge netament valencià o mallorquí: «Si del fossat, / fet tan *fondable* / per lo diable, / món, carn — antics / tres enemics! —, / no pots retraure / e t'hi fa caure / fragilitat / ---», JRoig (*Spill*, 1255); el mallorquí Reixac usa amb aquest paper tant *fondable* com un altre adjectiu més rar, *fondal*: «lo nobla flum qe-l rey Mordaus viu en son sompni, que pus estec gran e *fondable* que tots ansems» (*Questa*, 102.3, i de nou 181.21), «los huit estaven de una granesa e d'una perfondèse, mas sel que estec lo noè *esdavènc* pus gran e pus *fondal* que tots los altras, e si estec axí rèbeu e axí brugent que no és res qui-l puxa sofrir» (ib., 100.1), *Fondada* és també fluvial o albuferenc: «un paisatge semblant al que subsisteix en algunes *fondades* de vora costa», J. Porcar de Castelló (*BSCC* XIV, 243); a dotzenes en el terme de Sueca i els altres costejants de l'Albufera: moltes «replaces» noves i velles (l·listes comunicades per Fermí Cortés, 1967), de les que es reparteixen els caçadors i pescadors albuferencs, duen a Sueca el genèric *La Fondadeta de Leron*, El Clot o *Fondada* de Minyana...⁷

Entre les conseqüències d'aquesta preponderància